

ПРОЕКТ „БЪЛГАРСКАТА ЛИТЕРАТУРА ЗА ДЕЦА И ЮНОШИ XX – XXI В.“

Доц. д-р **Александра Антонова**

Институт за литература при Българската академия на науките

Приключи първият етап на проекта „Българската литература за деца и юноши XX – XXI в.“, финансиран от Фонд „Научни изследвания“ и разработван в Института за литература при БАН. Основна цел на Проекта е да проучи, локализира, систематизира, дигитализира и експонира в интернет *публикации от и за и архивни материали* на класически и по-малко познати български автори на художествена литература за деца и юноши, които да представи в моделируеми спрямо наличните материали персонални профили. През първия етап на проекта бяха сканирани 763 книги за деца и юноши на 40 български автори по утвърден от екипа на проекта списък: Ангел Каралийчев, Асен Босев, Асен Разцветников, Атанас Душков, Борис Априлов, Валери Петров, Васил Павурджиев, Васил Стоянов, Веса Паспалеева, Гео Милев, Георги Райчев, Георги Струмски, Дамян Калфов, Добри Немиров, Дора Габе, Елин Пелин, Елисавета Багряна, Емануил Попдимитров, Емил Коралов, Емилиян Станев, Светозар Димитров (Змей Горянин), Иван Вазов, Йордан Стубел, Калина Малина, Константин Константинов, Леда Милева, Лъчезар Станчев, Матвей Вълев, Неделчо Бенев, Никола Никитов, Никола Фурнаджиев, Николай Райнов, Петко Р. Славейков, Ран Босилек, Санда Йовчева, Стефана Цанкова-Стоянова, Стилиян Чилингиров, Стоян Попов, Стоян Русев (Дядо Благо), Яна Язова. Дигитализацията на различни издания на един текст разшири погледа към огромното разнообразие от илюстраторски почерци в изработването на българската детска книга и оформи своеобразни каталози, подреждайки галерии от илюстрации.

Важен аспект в работата на Проекта е *оцелостяването* на критическата рецепция – както чрез *систематизиране*, така и чрез *създаване* на научни разработки. В първия етап бяха проучени, локализирани, дигитализирани и публикувани на сайта 15 книги и 65 статии и студии с критическа рецепция и проблемни изследвания на българската литература за деца от автори като Божанка Константинова, Симеон Янев, Николай Янков, Симеон Хаджикосев, Стефан Попвасилев, Петър Димитров-Рудар, Розалия Ликова, Огняна Геор-

гиева-Тенева, Таня Стоянова, Младен Енчев, Таня Казанджиева и др. Акцент в очертаване на критическата рецепция на явления и автори от областта на българската литература за деца и юноши обаче бе поставен върху създаването на нови научни разработки – на сайта на Проекта бяха публикувани нови научни разработки на Росица Чернокожева, Огняна Георгиева-Тенева, Таня Казанджиева, Таня Стоянова, Пламен Антов, Ана Костадинова, Галина Вълчева-Димитрова, Мая Горчева, Елизабета Георгиев, Елена Давчева и др.

Особено важна изследователска цел на Проекта е проучването, дигитализирането и систематизираното представяне на *архивни документи* – както на творци с вече изградени на сайта персонални профили, така и на други, работата по които предстои. През първия етап в проекта бяха добавени чрез архивните си документи автори като Александър Божинов, Александър Спасов, Боян Болгар, Васил Карагьозов, Георги Авгарски, Георги Караиванов, Георги Караславов, Димитър Гундов, Димитър Светлин, Златка Щерева, Лиана Даскалова, Людмил Дринов, Магда Петканова, Мария Грубешлиева, Михаил Лъкатник, Никола Ракитин, Павел Спасов, Паулина Станчева, Радка Александрова, Ран Босилек, Славчо Ангелов, Стефан Мокрев, Стоян Дринов, Трайко Симеонов и Христо Радевски.

Изследователското внимание през първи етап на Проекта бе насочено и към проучването и локализирането на течения на български *периодични литературно-художествени издания за деца и юноши* и в резултат от сътрудничеството с университетските библиотеки на СУ и ВТУ, на регионалните библиотеки на Велико Търново и Стара Загора, както и на Централната библиотека на БАН бяха дигитализирани годишници на сп. „Искрици“ (1946), сп. „Надежда“ (1900), сп. „Картинна галерия за деца и юноши“ след 1915, сп. „Изгрев“ (1919 – 1921), сп. „Рилски шепот“ (1936 – 1941), сп. „Ученически другар“ (1898), сп. „Зеница“ (1910 – 1911), сп. „Училище“ (1870 – 1876), сп. „Пчелица и ред книжки за децата“ (1871), сп. „Звездица“ (1930 – 1932).

В работната си програма Проектът включва и поредица от събития – както научни, така и методически ориентирани. Централно научно събитие през първия етап бе националната конференция с международно участие „Пътят на българската литература за деца и юноши“, която се проведе на 30 юни и 1 юли 2022 и включи в наслова си 15 юбилейни годишници: на Георги Райчев, Добри Немиров, Ангел Каралийчев, Матвей Вълев, Светослав Минков, Здравко Сребров, Фани Попова-Мутафова, Яна Язова, Цветан Ангелов, Цилия Лачева, Димитър Инкьов, Марко Ганчев, Георги Струмски, Никола Русев и Георги Гогов Константинов. Участие в работата на конференцията взеха учени от водещи образователни и научни институции като СУ „Св. Климент Охридски“, НБУ, ШУ „Епископ Константин Преславски“, ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“, ЮЗУ „Неофит Рилски“, ПУ „Паисий Хилендарски“, УниБИТ, НБКМ, както и писатели, сред които и автори билингви като Елизабета Геор-

гиев от Народна библиотека „Детко Петров“, Цариброд. През втори етап на Проекта се предвижда провеждането на кръгла маса под наслов „Съвременната българска литература за деца и юноши“, която ще си постави за цел да улови и дискутира най-нови тенденции в родния ни художествен свят.

Сред научно-приложните цели на Проекта в първия етап на изпълнението му бе да проведе и поредица от творчески работилници с деца от различна възраст, които очертават едно от специфичните му полета, а именно проучването и развиването на психодраматичните възможности и функции на българската литература за деца и юноши. Разработени с авторска концепция, работилниците целят да оформят цялостна линия на иновативни педагогически практики чрез поощряването на детската креативност и спонтанност, себеизследването и себеизразяването посредством художествения текст.

Първата от поредицата творчески работилници бе посветена на 135-годишнината от рождението на Дора Габе и се проведе на 10 март 2023. Организирана се по инициатива на учители и ученици от XI клас, профил „Философия и литература“, на 32. СУИЧЕ „Св. Климент Охридски“ в София, като аналитичният фокус бе върху книгата на Дора Габе „Някога“. Учениците интерпретираха отделните глави от книгата през приказната и авангардната (сюрреалистичната) поетика, сложния свят на порастващото дете с неговите страхове и надежди, сетивата му за природата, образите, символите, пространствата му. Задача в работилницата бе и сценичната разработка без предварителна подготовка на седем класически стихотворения на Дора Габе – „Мъдър“, „Лакомчо“, „Грях“, „Тръгнали“, „Екскурзия“, „Криеница“ и „Горкия“, след което участниците бяха стимулирани да споделят свои спомени и усещания при съпреживяването на текстовете.

На 26 април и 3 май 2023 се проведеха още две творчески работилници, изградени с два различни подхода – около текстове за деца на съвременен автор и около комплекс от текстове за деца на класически автори. Работилницата на 26 април бе организирана с ученици от II клас на 119. СУ „Акад. Михаил Арнаудов“ – София, и бе изцяло структурирана около авторския глас на писателката Петя Александрова. Второкласниците имаха за задача да драматизират 6 нейни стихотворения: „Роля“, „Вече ще ги разпознавам!“, „Защо само на мен?“, „Кой какво казва“, „Защо е прекрасен рожденият ден“ и „Моите играчки са безинтересни“, като трябваше да импровизират в малки екипи. Работилницата на 3 май се проведе с ученици от V клас на НСУ „София“ и бе изградена върху различни творби от българската класика за деца: „Сапунени мехурчета“ на Ран Босилек, „Великденски помагачи“ на Елисавета Багряна, „Екскурзия“ на Дора Габе, „Цар Гого“ на Асен Разцветников, „Доволен“ на Веса Паспалеева, „Рокличката пак съдрана“ на Калина Малина. Учениците в различните възрастови групи коментираха възприятията си в цялостната ситуация на психодраматичен прочит на художествено произведение. Опитът в

провеждането на двете работилници бе различен, имаше своите характерни възрастови нюанси и открий особености в усвояването на творбите. По-малките ученици несмело се откъсваха от текстовете, трудно разделяйки въображаемо и реално, изживявайки смешното като естествена част от материята на делника.

Последна от поредицата работилници се проведе с писателката Петя Кокудева и деца от частната детска градина „Алиса“ в „Лозенец“ на 3 октомври 2023. Чрез идеите на мечока Дърабъра – най-новия герой на Петя, децата влязоха в приключенска игра; писателката ги въведе в богати асоциативни мрежи чрез концептуална визуализация в кукли, картини и разнообразни предмети от бита.

На 17 октомври 2022 се състоя и едната от двете заложи в работната програма срещи с писател по „трудни теми“ – Анета Дучева и ученици от II клас на 200. СУ в с. Лозен комбинираха елементи на творческа работилница с ролеви игри и разговори за травматичното възприятие на обидата, различието, липсата на емпатия, пресъздадени в разказа „Лунната люлка“.

В първия етап на Проекта екипът реализира в книжен и електронен формат и първата от поредица тематични антологии – „Играта“, заложи в работната програма. За съдържанието на антологията бяха подбрани най-добрите текстове, посветени на играта, в две дълголетни и значими издания за деца – сп. „Светулка“ (1904 – 1947) и сп. „Детска радост“ (1910 – 1947), като редом до класиците на детската ни литература място намериха и по-малко известни, дори забравени днес творци, много от чиито текстове остават пръснати в периодиката. Антологията включи произведения на 34 автори: Георги Стоянов, Александър Спасов, Чичо Стоян, Васил Ив. Стоянов, Димитър Бабев, Елин Пелин, Димитър Подвързачов, Елисавета Багряна, Дора Габе, Димитър Шишманов, Асен Разцветников, Никола Фурнаджиев, Веса Паспалеева, Калина Малина, Стефана Цанкова-Стоянова, Атанас Душков, Йордан Стубел, Емануил Попдимитров, Николай Фол, Георги Костакев, Георги Райчев, Георги Караиванов, Васил Павурджиев, Дамян Калфов, Панчо Михайлов, Никола Никитов, Симеон Андреев, Младен Исаев, Лъчезар Станчев, Емил Коралов, Константин Константинов, Иван Василев, Христо Радевски, Асен Босев. През втория етап се предвижда съставянето на още две тематични антологии – „Семейството“ и „Вярата“.

Идеята на проекта „Българската литература за деца и юноши XX – XXI в.“ изразява потребността от актуална систематизация и осмисляне на разнообразните естетически, педагогически, социокултурни и идеологически употреби на литературата ни за деца и юноши през двадесетото столетие, на мултикултурната ѝ функция днес през активни авторски, читателски, преподавателски, изследователски и издателски парадигми. Извършваните проучвания ще разширят, структурират, оцелостят и популяризират знанието за ав-

тори, явления, контексти, ще бъдат полезни в изследвания и образователни практики у нас, а и в работата на българските училища и лекторати в чужбина.

**“BULGARIAN LITERATURE FOR CHILDREN
AND ADOLESCENT XX – XXI C.” PROJECT**

✉ **Dr. Alexandra Antonova, Assoc. Prof.**

WoS Researcher ID: AAC-1897-2022

Institute for Literature – BAS

52, Shipchenski prohod Blvd., bl. 17, fl. 7 – 8

E-mail: aantonova@ilit.bas.bg